

INVASIE VAN STRANDLEEUWERIKEN IN MIDDEN EN OOST BRABANT IN DE WINTER VAN 1986/87

Tom Heijnen

Inleiding

De Strandleeuwerik is een normale verschijning als doortrekker en wintergast langs de Nederlandse kust. Waarnemingen in het binnenland zijn echter schaars en wat midden-en oost Brabant betreft zelfs uitzonderlijk te noemen. Tot 1967 waren er vier waarnemingen bekend (Van Erve et al. 1967) en nadien zijn er niet zoveel bijgekomen, ondanks het feit dat er al jaren wintervogeltellingen gehouden worden.

In januari 1987 kwam een spektakulaire invasie van de Strandleeuwerik in Nederland op gang. Het aantal waargenomen exemplaren bedroeg vele duizenden, waarvan zo'n 1500 in midden- en oost Brabant. Ongetwijfeld hebben er vele tienduizenden exemplaren in Nederland verbleven. In dit artikel wordt ingegaan op de invasie in midden- en oost Brabant. Tevens wordt de situatie in geheel Nederland besproken.

Methode

De Strandleeuwerik-waarnemingen zijn niet volgens een bepaalde methode verzameld. Ze berusten met andere woorden op toevalstreffers, zodat wat betreft aantallen en verspreiding de nodige voorzichtigheid in acht genomen moet worden.

Van belang is het feit, dat in januari 1987 wederom een "wintervogeltelling" is gehouden, georganiseerd door de Provinciale Planologische Dienst van Noord-Brabant. Het totale onderzochte oppervlak is mij nog niet bekend, maar zal tenminste 1000 km² bedragen hebben. Delen van het rivierengebied, de Peelstreek en de Kempen zijn daarbij het beste onderzocht.

De wintervogeltelling zal de waarneemkans van Strandleeuweriken ten opzichten van de overige maanden ongetwijfeld aanzienlijk verhoogd hebben. Niet voor niets is het opvallend, dat er in februari vrijwel geen Strandleeuweriken zijn waargenomen. Desondanks kan er van uitgegaan worden, dat ook in januari slechts een fractie van het werkelijk aanwezige aantal vogels is ontdekt.

Voorkomen in Nederland

De eerste binnenlandse waarneming betreft 75 exemplaren, waargenomen in de NO-polder op 3 januari. Kort daarna komen er ook meldingen uit nog meer landinwaarts gelegen gebieden, zoals de Veluwezoom, Noord-Brabant en de IJsselvallei. Vanaf 8 januari beginnen de aantallen en de groepsgrootte toe te nemen. Het zwaartepunt van de invasie ligt vermoedelijk rond de 11e januari. In de loop van februari beginnen de aantallen sterk af te nemen, maar tot in maart worden desondanks nog grote groepen gezien. Zoals te verwachten viel, heeft deze soort in het tijdelijke (Brabantse) winterverblijf een met het broedgebied vergelijkbaar landschapstype opgezocht: open en vlak. Plaatsen waar de soort is waargenomen zijn o.a.: akkers, ijsvlakten, geplagde heidevelden (Veluwe) en wegbermen. Naarmate de sneeuw verder week, werden ook in toenemende mate graslanden als fourageer- en zitplaats gekozen.

Opvallend is, dat juist in de regio's die gewoonlijk favoriet voor de Strandleeuwerik zijn (Groningen, Friesland en de wadden) nauwelijks of geen sprake was van een toename, eerder zelfs van geringere aantallen ten opzichte van andere jaren. Dit verschijnsel wordt ook in de literatuur opgemerkt: als er sprake is van een influx in het binnenland, dalen de aantallen aan de waddenzee-kust (Glutz von Boltzheim). Dit is ook niet verwonderlijk als we de overheersende trekrichting (west) in ogenschouw nemen.

Ook in Noord- en Zuid-Holland bleven de aantallen sterk achter bij die in het binnenland. In de Flevopolders was de gemiddelde groepsgrootte kleiner. Het is nog niet duidelijk of er tussen de overige delen van Nederland opvallende verschillen in talrijkheid waren.

Het geven van een schatting van het werkelijk aanwezige aantal Strandleeuweriken in Nederland is een ondoenlijke zaak. Gezien de lage trefkans staat echter vast, dat het om vele tienduizenden exemplaren ging. Daarmee is deze Strandleeuwerik-invasie voor Nederlandse begrippen uniek. Er zal ruim tachtig jaar terug gegaan moeten worden, om iets dergelijks in de literatuur aan te treffen.

Voorkomen in midden en oost BrabantVerspreiding en aantallen

Het merendeel van de Strandleeuweriken is in de poldergebieden langs de Maas en in de aangrenzende gebieden waargenomen (figuur 1). Voorts komen er relatief veel meldingen uit de Kempen.

Figuur 1. Aantal waargenomen Strandleeuweriken in midden en oost Brabant per atlasblok, januari - maart 1987.

Opvallend is het geringe aantal waarnemingen in het centrale deel van midden-en oost Brabant en de Peelstreek. In het eerste geval heeft dit waarschijnlijk te maken met het geringe aantal vogelaars, dat aldaar in de wintermaanden actief was. In de Peelstreek echter is, zoals gewoonlijk, veel telwerk verricht ten behoeve van de wintervogel-telling. Hier lijkt het geringe voorkomen van de soort dus reeel te zijn.

In totaal zijn 104 waarnemingen binnengekomen, die betrekking hebben op ca 2200 exemplaren. Dubbele waarnemingen (van de zelfde groep op dezelfde dag) zijn hierbij niet inbegrepen. Na aftrek van de waarnemingen die, hoewel op verschillende dagen gedaan, (vermoedelijk) op dezelfde groep betrekking zullen hebben, komt het totaal op 88 groepen van in totaal circa 1445 exemplaren.

De zeer lage trefkans van de Strandleeuwerik in ogenschouw nemend (zie bij "habitat keuze"), kan er van uitgegaan worden dat er in midden en oost Brabant enkele tienduizenden exemplaren hebben gepleisterd. Dit benadrukt het indrukwekkende karakter van deze invasie!

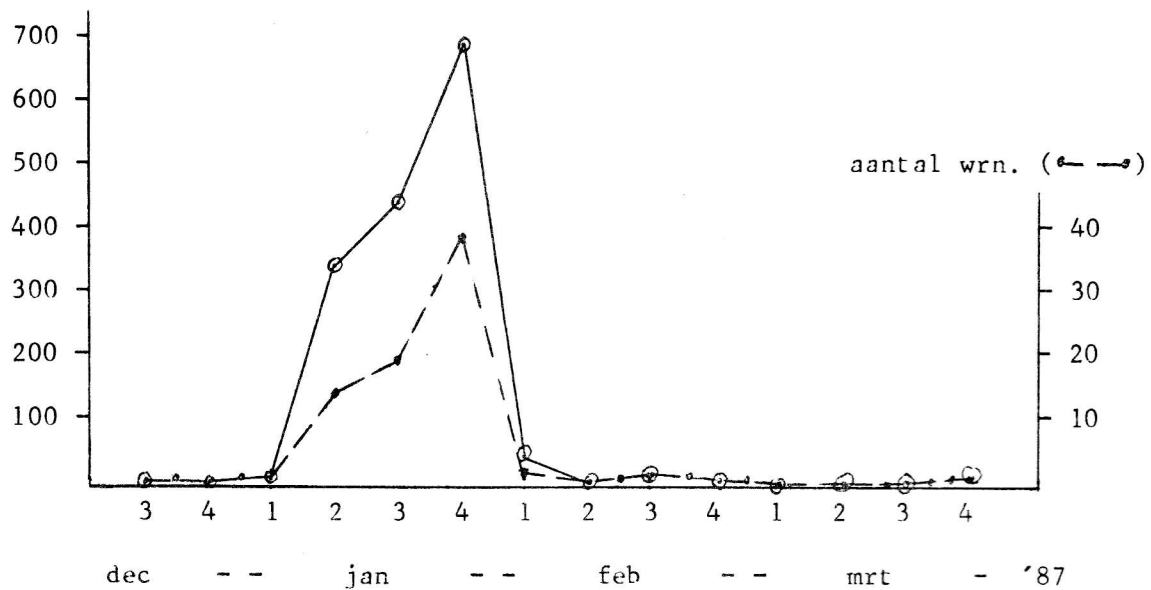
Op drie waarnemingen na hebben alle waarnemingen betrekking op pleisterende vogels. De drie meldingen zijn:

10 januari 1987 1 ex vliegend naar ZW nabij Tilburg;
 30 januari 1987 25 ex vliegend naar N nabij Reusel;
 1 februari 1987 circa 5 ex overvliegend in een groep Veldleeuweriken nabij Reusel.

Het merendeel van de vogels is gezien in de tweede, derde en vierde week van januari (figuur 2). Voor de tweede week van januari zijn er slechts vier waarnemingen, waarvan drie bovendien om de zelfde groep gaan.

Figuur 2. Aantal exemplaren en waarnemingen van de Strandleeuwerik in midden en oost Brabant per week.

aantal ex (○—○)

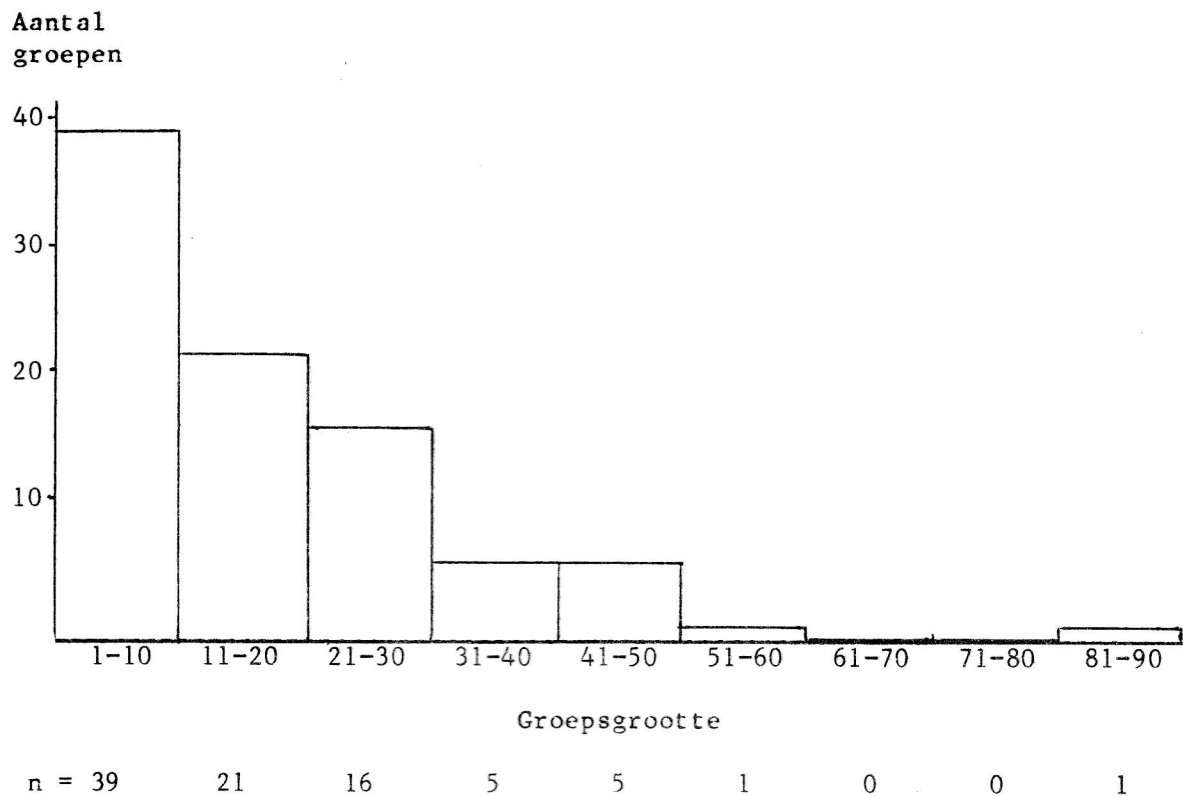
Dit komt overeen met het landelijk beeld. Na januari daalt het aantal meldingen drastisch. Hoewel dit ook op landelijk nivo is geconstateerd, moet bedacht worden dat juist vanaf 1 februari geen veldwerk meer werd verricht voor de wintervogeltellingen, zodat in midden en oost Brabant niet met zekerheid gesproken kan worden van een reële afname van de aantallen.

Groepsgrootte

De meeste groepen bestonden uit 1-10 exemplaren (figuur 3). In totaal werden 12 groepen gezien van meer dan 30 vogels. Hiervan was een groep van 87 Strandleeuweriken nabij Bladel de absolute topscoorder.

De gegevens over de groepsgrootte zullen ongetwijfeld een scheef beeld geven van de realiteit. Grote groepen vallen immers beter op dan kleine en daarom zal naar verhouding een onevenredig groot aantal grotere groepen gemeld zijn. We kunnen aannemen dat de meeste Strandleeuweriken in groepen tot 10 exemplaren verbleven.

Figuur 3. Groepsgrootte van Strandleeuweriken in midden en oost Brabant, januari - maart 1987.

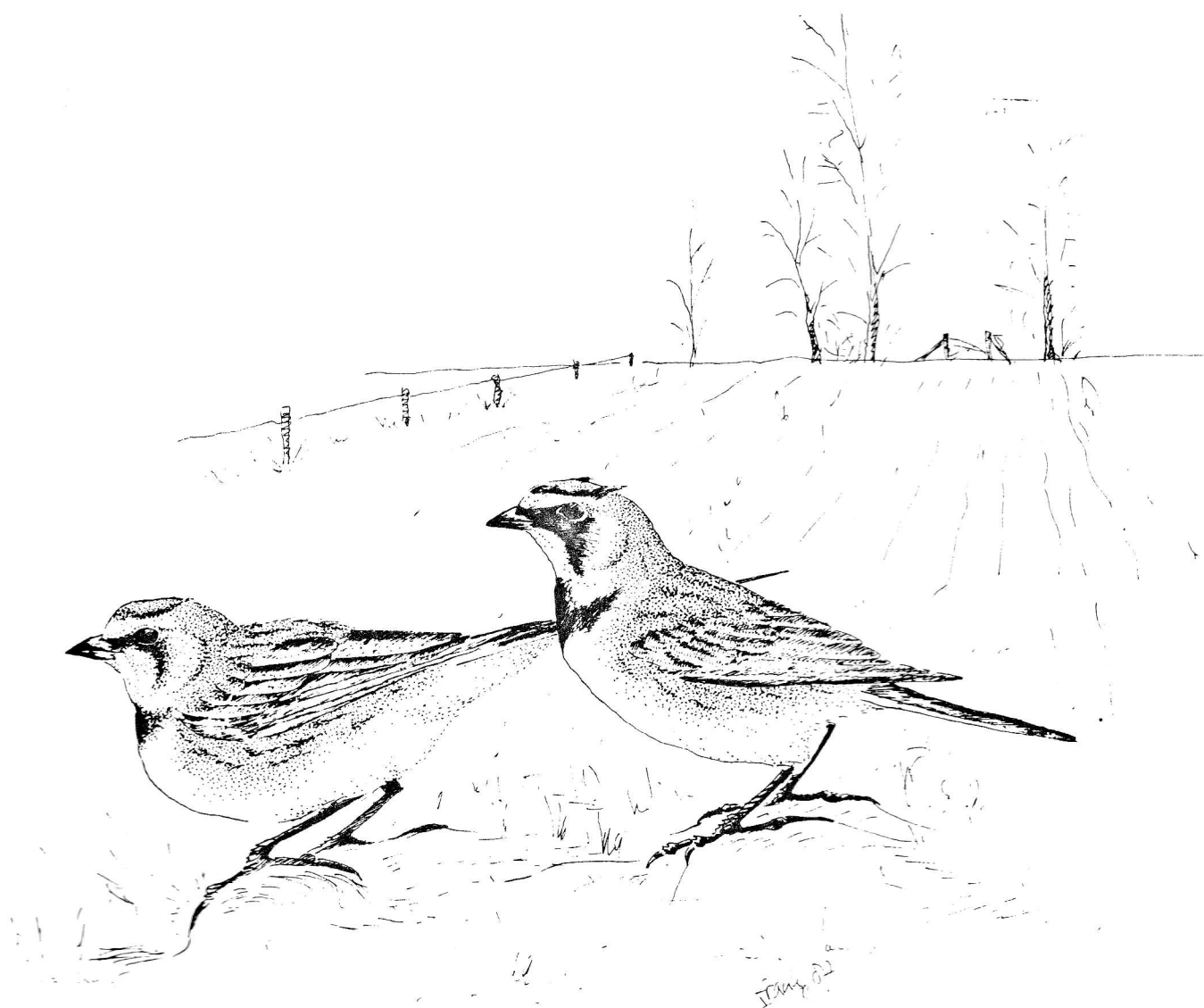
Habitat keuze

Van 38 groepen (totaal 703 exemplaren) is de habitatkeuze bekend (tabel 1). Het overgrote deel van zowel de groepen als de exemplaren is gezien op akkers. Stoppelvelden van maisakkers werden hierbij het meest gemeld.

Tabel 1. Habitat keuze van de Strandleeuwerik in midden en oost Brabant in de winter van 1986/87.

Habitat	aantal groepen	aantal exemplaren
akker (ongespecificeerd)	5	95
koolakker	1	4
bietenakker	2	113
maisakker (stoppelveld)	20	431
ruderaal terrein	2	2
weg (berm)	6	29
weiland	2	29

Zoals reeds aangeduid bij "Voorkomen in Nederland" benadrukt dit het beeld, dat de Strandleeuwerik een sterke voorkeur heeft voor kale, open habitats. Bovendien zal duidelijk zijn, dat de kans om Strandleeuweriken waar te nemen zeer gering is geweest. De vogels vallen op de hobbelige, donkere akkers immers nauwelijks op en het is ook niet bepaald het type habitat, dat vogelaars intensief zullen afturen.

Strandleeuweriken in de winter
 (als 's winters 's ocht' rechts aan 't roien. naar voor 's alee.)

Plaatstrouw

In enkele gevallen zijn vogelaars meerdere malen terug geweest naar de plek, waar zij (of anderen) reeds eerder Strandleeuweriken hadden waargenomen. In drie gevallen bleek een groep tenminste 1 dag aanwezig te zijn, in twee gevallen tenminste 7 dagen en in een geval tenminste 8 dagen. Groepen die (vermoedelijk) zelfs nog langer op de zelfde plaats zijn blijven hangen, zijn:

- tot maximaal 87 ex nabij Bladel. De eerste exemplaren werden hier op 8 januari gezien en vervolgens iedere dag tot en met 18 januari. Bovendien werden op 29 januari nog 17 ex gezien, die wellicht van deze groep afkomstig zijn.
- 11 ex nabij Steensel. Deze groep werd reeds half december opgemerkt en is tot half februari waargenomen!
- 30-31 ex nabij Leende. Hier werd op 19 januari een groep van 31 vogels gezien en op 1 februari, op dezelfde plek, een groep van 30 vogels. Dat het in beide gevallen om de zelfde groep ging lijkt waarschijnlijk.

Al deze waarnemingen wekken in sterke mate de indruk, dat vele Strandleeuwerik-groepen voor lange tijd in een beperkt gebied zijn blijven rondhangen.

Samenvatting

In de winter van 1986/87, maar vooral in januari 1987, was er sprake van een enorme invasie van de Strandleeuwerik in midden en oost Brabant. Er werden tenminste 1445 verschillende exemplaren gezien, verdeeld over 88 groepen. Het werkelijk aanwezige aantal zal hoogstwaarschijnlijk enkele tienduizenden exemplaren bedragen hebben. De meeste vogels werden gezien in het polderlandschap van de Maas (e.o.) en de Kempen.

Akkers, vooral stoppelvelden van mais, hadden de voorkeur.

In een aantal gevallen kon plaatstrouw over een periode van enkele dagen tot enkele weken vastgesteld worden.

Dankwoord

De snelle wijze waarop veel vogelaars op de vraag om Strandleeuwerikgegevens hebben gereageerd, heeft het mogelijk gemaakt dit artikeltje zo vlot in elkaar te steken. Veel dank is daarom verschuldigd aan:

G. van Aalst, P. Boudewijns, M. v.d. Broek, B. Bronswijk, H. Cornelissen, L. Geraets, W. Gremmen, H. van Grunsven, P. Haane, P. van Happen, M. Helmich, E. Jans, A. Kolen, F. v.d. Laar, J. v.d. Loo, H. de Louweren, H. Munsters, J.P. Ongenae, L. Peeters, F. Post, B. de Ruyter, G. Sanders, M. Slikkerveer, M. Vinken, R. Vinken, R. v.d. Voort, J. Wouters en P. Wouters.

Ook dank ik Rene van der Wal, die zo vriendelijk was om de gegevens te verstrekken over het voorkomen van de soort in geheel Nederland. Het stukje hierover in dit artikel is vrijwel letterlijk van zijn informatie overgenomen.

Rene van der Wal en Leo v.d. Bergh verzamelen gegevens van de Strandleeuwerik in de winter van 1986/87 over geheel Nederland. Waarnemingen, voor zover niet al naar mij opgestuurd, zijn dus zeer welkom. U kunt deze sturen naar:

Rene van der Wal, Van Heemstrastraat 35, 7204 GH Zutphen.

Graag onder vermelding van atlasblok, datum, aantal, biotoop en eventuele bijzonderheden.

Adres: Boschdijk 1081, 5626 AG Eindhoven.

